

2. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerin Okunabilirlik Açısından İncelenmesi

Review of Texts in 2nd Class Turkish Textbook in Terms of Readability

Bayram BAŞ*, Funda İNAN YILDIZ**

Özet: Ülkemiz, uluslararası platformda okuma becerilerini, okuryazarlığı ve alan becerilerini ölçmeyi hedefleyen PISA, PIRLS (2001) ve TIMSS sınavlarında ortalamanın altında kalmaktadır. Bu durum okuma becerisine sahip olmayan bireyler yetiştirilmesi ile doğru orantılıdır. Okuma okunabilirlik, anlaşılabilirlik ve okunaklık kavramlarını içinde bulunduran bir süreçtir. Okumanın önemli bir ayağı olan okunabilirlikle ilgili çalışmaların geçmişinin çok eskiye dayanmadığı bilinmekle birlikte, eksikliği tartışılmaz bir gerçektir. Türkçenin yapısına uygun hâle getirilmeye çalışılan okunabilirlik formülleri ile çalışmalar yapılsa da istenilen sonuca tam olarak ulaşıldığını söylemek güçtür. Bu çalışma, 2. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin okunabilirlik düzeylerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada 2014-2015 eğitim-öğretim yılında okutulan Doku Yayınları'na ait 2. Sınıf Türkçe ders kitabındaki öyküleyici ve bilgilendirici metinlerin okunabilirlik düzeyleri ölçülmüş, şiirler kapsam dışında bırakılmıştır. Metinlerin analizinde Ateşman'ın (1997) Türkçeye uyarladığı okunabilirlik formülü kullanılmıştır. Araştırma sonucuna göre, öyküleyici metinlerin okunabilirlik puanlarının bilgilendirici metinlerin okunabilirlik puanlarına göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: okuma, okunabilirlik, anlaşılabilirlik, okunaklık, Türkçe ders kitabı

Abstract: Our country remains below the average in PISA, PIRLS (2001) and TIMSS examinations targeting to measure reading skills, literacy and field skills at international platform. This case is directly proportional with training of individuals who have not reading skill. Reading is a process containing readability, intelligibility and legibility concepts. While it is known that history of studies related with legibility which is an important pillar of reading does not date too back, its shortness is an unquestionable fact. Although studies have been conducted with readability formulas which are tried to make suitable for structure of Turkish, it is difficult to say that desired result is fully achieved. This study was conducted for the purpose of establishing readability levels of texts in 2nd class Turkish textbook. In the study, readability levels of narrative and informative texts in 2nd class Turkish textbook belonging to Doku Publications which is taught in 2014-2015 education-training year were measured, poems were excluded. In the analysis of texts, readability formula of Ateşman (1997) adapted into Turkish was used. According to the result of the research, it was determined that readability scores of narrative texts are higher than readability scores of informative texts.

Key Words: reading, readability, intelligibility, legibility, Turkish textbook.

GİRİŞ

Dört temel dil becerisinden biri olan okuma, bilgi sahibi olma, edebi zevk duyma ve haz alma, yaratıcı düşünme, hayal gücünü geliştirme gibi farklı becerilerle oluşmaktadır. Okuma, Akyol (2013:33) tarafından insana ait temel bir özellik ve sihirli bir süreç olarak tanımlanırken, insanın okumaya programlı bir varlık olarak doğduğundan söz edilmektedir. Okumaya bilişsel süreçte bakıldığında, dar anlamda yazılı bir metnin şifresini çözme, geniş anlamda ise yazınsal bir metni yorumlamak olarak ifade edilmektedir (Onan, 2013:179). “Okuma, görme, algılama,

*Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İstanbul-Türkiye, bayrambas@gmail.com

**Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul-Türkiye, fundainanyildiz@outlook.com

2. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ METİNLERİN OKUNABİLİRLİK AÇISINDAN İNCELENMESİ

seslendirme, anlama, zihinde yapılandırma gibi göz, ses ve beynin çeşitli işlevlerinden oluşan karmaşık bir süreçtir. Bu süreç görme, anlama ve zihinde yapılandırma olmak üzere üç aşamayı içermektedir” (MEB, 2009:16). Okumanın mekanik bir yönü olduğu yadsınamaz bir gerçektir; ancak okumada en önemli husus anlamadır (Temizkan, 2009). Öğrencinin çoğu zaman örgün eğitime başlamasıyla edinilen bu beceri sadece kâğıt üzerindeki bir metnin göz aracılığı ile beyne gönderilmesi ve bunun sonucundaki seslendirmesi değildir (Baş, 2012:198).

Okuma ile ilgili tanımlara bakıldığında, okumanın sesletim ile ilgili bir süreçten çok anlama fonksiyonuna hizmet ettiği görülmektedir. Tam bu noktada okunabilirlik kavramından söz etmek mümkündür. Okunabilirliğin metnin sesletimiyle ilgili olduğu doğrultusunda görüşler bulunmakla birlikte, okunaklılığı ve anlaşılabilirliği de içinde barındırdığı düşünülmektedir. Okunaklık, okunabilirlik ve anlaşılabilirlik kavramları alanyazında karıştırılmaktadır. Okunaklık metnin punto, yazım, sayfa düzeni gibi dış yapı özellikleri ile ilgilidir. Bu sebeple okunaklık ve okunabilirliğin ayrı tutulması gerekir (Dubay, 2004). Anlaşılabilirlik ise metne ait niceliksel özelliklerin yanında niteliksel özelliklere de bağlıdır. Anlaşılabilirlikte, içerik ön plana çıkmakta; metinde hangi konudan söz edildiğine, düşüncenin hangi yolla ve sırayla aktarıldığına, okuyanın sahip olduğu önceki bilgilerine göre anlaşılabilirlik değişmektedir (Ateşman, 1997). Anlaşılabilirlik daha çok semantik ile ilişkili iken, okunabilirlik sentaks ile ilişkilidir. Okuma, okunabilirlik ve anlaşılabilirliği kapsayan bir beceridir.

Okunabilirlik ölçüsü metnin; bireye veya sınıfa uygunluğu, anlaşılması ya da anlaşılmaması, iyi veya kötü oluşuyla ilgili kesin sonuçlar vermez, metnin güçlüğü ile ilgili fikir verir. Okunabilirlik ölçüsü, metnin nitel özellikleri ile ele alınırsa ancak kesin bir sonuca ulaştırabilir (Zorbaz, 2007:90). Okunabilirlik üst kavram iken ilişkilendirildiği alt kavramlar okunaklık ve anlaşılabilirliktir (Çetinkaya, 2010). Geçmişte okunaklık ve okunabilirlikle ilgili sınırlar az ve birbirinin yerine kullanılıyor olsa da bugün bu iki kavramın birbirinin yerine kullanılamayacağı anlaşılmıştır. Okunaklık bilginin görsel sunumu üzerine odaklanırken, okunabilirlik kelime ve cümle uzunluğu gibi dilsel öğelere odaklanmıştır (Anagnostou ve Weir, 2006).

Okunabilirlik, Ateşman’a göre (1997) metnin okuyan tarafından kolay ya da zor anlaşılır olma düzeyidir. Klare (aktaran Çetinkaya, 2010) okunabilirliği, metindeki dilsel özelliklerin bütünüdür okur tarafından az ya da çok kabul edilebilme durumu olarak tanımlamaktadır. Metinlerle ilgili sayısal veriler dâhilinde onların kolay ya da güç olması ile ilgili bilgiler verir (Temur, 2003). Okunabilirlik, okuyucu ile metin arasındaki uyum problemi ile ilgilidir. Başarılı bir okuyucu basit metinlerden sıkılırken, zayıf bir okuyucu akıcı olmayan metinlerden vazgeçmeyi tercih edecektir (Johnson, 2000). Okunabilirlik kavramı, okuma materyalindeki sözcüklerin önceki yaşantılarla ilişkili ve hatırlanabilir olmasına, çocuğun içinde bulunduğu sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik düzeye bağlı olarak sahip olduğu söz varlığı unsurlarına, ilgili yaş ve sınıf düzeyine, bilişsel, duyuşsal ve psikolojik gelişimine, metinle önceden karşılaşmış olmasına göre farklılaşabileceği gibi metinlerarasılık kavramıyla da ilişkilendirilebilir.

Okunabilirlik son zamanlarda popüler olsa da çalışmaları eski zamanlara dayanmaktadır (Temur, 2003). Metinler üzerinde yapılan ilk araştırmalar, MÖ 9. yüzyılda din adamlarınca kutsal metinlerdeki sözcüklerin önemli/önemsiz ayrımını yapmak adına sıklık sayımları üzerine yapılmıştır. 1898 yılında F.W. Kaeding’in yaklaşık 11 milyon sözcüğü incelediği sıklık sözlüğü çalışması alanyazında önemli bir yer tutar. İngilizcede okunabilirlikle ilgili çalışmalar 1923 yılında B.A. Lively ve S.L. Pressey tarafından yapılır. Konu ile ilgili en tanınmış çalışmalar R. Flesh’e aittir. Diğer önemli araştırmalara Dale/Chall, Farr/Jenkins/Paterson ve Gunning gibi araştırmacıların çalışmaları örnek gösterilebilir (Ateşman, 1997).

Okunabilirlik belirleme metotları, soru-cevap tekniği, cümle tamamlama (cloze test), standart bir kelime listesi ve metni karşılaştırma ile hece sayıları/cümle uzunluklarına göre hesaplama yapma (okunabilirlik formülleri) şeklinde ifade edilmiştir (Johnson, 2000). Okunabilirlik formüllerinden en çok kullanılanları ise Gunning Fog Formülü, Fry Okunabilirlik Grafiği, Flesh Okuma Kolaylığı Formülü, Power- Sumner- Kearn Formülü, McLaughlin ‘SMOG’ Formülü, Dale- Chall Formülü’dür (Solmaz, 2009).

Her dilin sözcük ve tümce yapısı birbirinden farklı olduğundan her okunabilirlik formülünün her dile uygulanamayacağı yadsınamaz bir gerçektir (Okur ve Arı, 2013). Formüllerin geliştirilmesi ve kullanılması özen gerektiren önemli noktalardır (Anderson ve Davison, 1986). Türkiye’de okunabilirlik çalışmaları 1990’lı yıllara dayanmaktadır. İngilizce metinler için hazırlanan formüller Türkçenin yapısına uygun olmadığından 1997 yılında Ateşman tarafından Flesh’in formülü Türkçeye uyarlanmıştır (Bağcı ve Ünal, 2013). 2003 yılında, Sönmez, Robert Gunning tarafından geliştirilen formülü bilinmeyen sözcük temelli olarak uyarlamıştır (Sönmez, 2003). Çetinkaya (2010) ise Türkçe metinlerin okunabilirliği ile ilgili 5-12. sınıf düzeyini kapsayan araştırmasında, dilimize yeni bir formül kazandırmıştır.

“Tartışılması ve eksik yanları olmasına rağmen okunabilirlik formülleri yazılı ödevlerin değerlendirilmesinde, ders kitaplarına uygun metin seçme, bireye veya gruba uygun kitap belirleme gibi önemli durumlarda kullanılabilir” (Temur, 2003:179). Okuduğunu anlamayı ve anladığını ifade etmeyi sağlamada önemli bir rol oynayan Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin, okunabilir olması gerekir. Türkçe ders kitaplarına alınan metinlerin cümle uzunluklarına dikkat edilmeli ve ders kitapları hazırlanırken okunabilirliği üzerinde durulmalıdır (Karatay, Bolat ve Güngör, 2013). Uzun cümleler karışık bir dilbilgisi yapısına sahip olduklarından okuyucunun zihninde toplanarak anlamlandırılması zorlaşacaktır (Mc. Laughlin, 1969). Metnin güç olması okuduğunu anlamayı zorlaştırır, diğer taraftan çok kolay olması da okuma ve yeni şeyler öğrenmeye karşı ilgiyi azaltabilir. Bu açıdan bakıldığında metinlerin okunabilirlik düzeyleri okur ve öğrenciler açısından daha da önem kazanır (Karatay, Bolat ve Güngör, 2013).

Okunabilirlik ile ilgili ülkemizdeki çalışmaların geçmişinin çok uzak olmadığı görülmektedir. Bunun yanı sıra yapılmış olan çalışmalar ortaokul ve ortaöğretim düzeyinde kalmış, ilgili çalışmaların ilkökul düzeyinde yetersiz olduğu görülmüştür. Okuma eğitimi, ilkökul 1. sınıftan itibaren *mekanik okuma* (sesletim) şeklinde başlamakta, 2, 3 ve 4. sınıflarda anlamayı da içine alan bir süreç olarak devam etmektedir. Bu kritik evrede, öğrenciye sunulan ders kitabı vb. okuma materyallerinin niteliği, öğrencinin okumaya karşı ilgi ve olumlu tutum geliştirmesine, okuma alışkanlığı kazanmasına yardımcı olmalıdır. Bu niteliğin ölçülmesinin bir yolu da bu tür materyallerin okunabilirliğini tespit etmektir. Bu bağlamda ilkökul Türkçe ders kitapları başta olmak üzere diğer okuma araçlarının okunabilirlik düzeyine yönelik araştırmalar yapılması son derece önemlidir.

Araştırmanın Amacı

Okunabilirlikle ilgili çalışmalar ortaokulda ve ortaöğretimde kullanılan ders kitapları ile okulöncesi ve ilkökul dönemi çocuk kitapları üzerinde yoğunlaşmış, ilkökul ders kitaplarına yönelik çalışmaların az sayıda olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda araştırmanın amacı, ilkökul 2. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan metinlerin okunabilirlik düzeyini tespit etmektir. Bu sebeple çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. İlkokul 2. Sınıf Türkçe ders kitabındaki öyküleyici metinlerin okunabilirlik düzeyi nedir?
2. İlkokul 2. Sınıf Türkçe ders kitabındaki bilgilendirici metinlerin okunabilirlik düzeyi nedir?
3. İlkokul 2. Sınıf Türkçe ders kitabındaki öyküleyici ve bilgilendirici metinlerin okunabilirlik düzeyleri arasında farklılık var mıdır?

YÖNTEM

2. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin okunabilirlik düzeyini tespit etmeyi amaçlayan bu çalışma, betimsel nitelikte bir tarama araştırmasıdır. “Betimsel araştırmalar, verilen bir durumu olabildiğince tam ve doğru bir şekilde tanımlar” (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2013:22).

Araştırma Nesneleri

2. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ METİNLERİN OKUNABİLİRLİK AÇISINDAN İNCELENMESİ

Bu çalışmanın inceleme nesnelere, 2014-2015 eğitim-öğretim yılında ders kitabı olarak okutulan Doku Yayıncılık'a ait 2. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan serbest okuma metinlerini de kapsayan 14 adet öyküleyici ve 14 adet bilgilendirici metin olmak üzere toplam 28 adet metin oluşturmaktadır. Şiirler ve dinleme metinleri çalışmaya dâhil edilmemiştir.

Veri Toplama Araçları ve Verilerin Analizi

Araştırmada, Ateşman (1997) tarafından Türkçeye uyarlanan okunabilirlik formülü kullanılmıştır. Örneklem kapsamındaki metinlerin hece (seslem), sözcük ve cümle sayıları tespit edilmiştir. İki boşluk arasındaki her öge (otografik bakış açısı), sözcük olarak nitelendirilmiştir. Dilbilimsel olarak cümle görülen her öbek cümle kabul edilmiştir. Nokta (.), soru işareti (?), iki nokta (:) ve üç nokta (...) ile biten sözcük toplulukları cümle kabul edilirken, virgülle bağlanan sıralı bağlı cümleler tek bir cümle olarak düşünülmüştür. Bu işlemde sonra toplam hece sayısının toplam sözcük sayısına bölünmesiyle ortalama sözcük uzunluğu (X_1), toplam sözcük sayısının toplam cümle sayısına bölünmesiyle ortalama cümle uzunluğu (X_2) hesaplanmış, ardından veriler formüle yerleştirilmiş ve okunabilirlik puanı tespit edilmiştir. Okunabilirlik formülü şöyledir:

$$\text{Okunabilirlik Puanı} = 198.825 - 40.175X_1 - 2.610X_2$$

X_1 = Hece olarak ortalama kelime uzunluğu

X_2 = Kelime olarak ortalama cümle uzunluğu

Ateşman (1997:74) tarafından geliştirilen okunabilirlik aralıkları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 1. Ateşman Tarafından Geliştirilen Okunabilirlik Aralıkları

Okunabilirlik Derecesi	Okunabilirlik Puanı
Çok kolay	90-100
Kolay	70-89
Orta güçlükte	50-69
Zor	30-49
Çok zor	1-29

BULGULAR

Bu bölümde, 2. Sınıf Türkçe ders kitabındaki öyküleyici ve bilgilendirici metinlerin ortalama kelime ve cümle uzunlukları ile okunabilirlik düzeylerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Öyküleyici metinlerin ortalama kelime-cümle uzunlukları ve okunabilirlik düzeyleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 2. Öyküleyici Metinlerin Ortalama Kelime-Cümle Uzunlukları ve Okunabilirlik Düzeyleri

Metin	Ortalama Kelime Uzunluğu	Ortalama Cümle Uzunluğu	Okunabilirlik Puanı	Okunabilirlik Düzeyi
Rengarenk Topacım*	2,29	3,73	97,08	Çok Kolay
Üç Balık*	2,44	6,60	83,57	Kolay
Atatürk ve Çocuk	2,50	5,84	83,14	Kolay
Mutsuzluğun Çaresi	2,46	6,56	82,87	Kolay
Güneşin Aynası Ay	2,50	6,80	80,63	Kolay
Çevreci Çöp Bidonu ve Tırmık	2,42	8,43	79,59	Kolay
Kömürün Öyküsü	2,64	5,05	79,58	Kolay
Tembel Çiftçiler*	2,55	6,64	79,04	Kolay

BAŞ, İNAN YILDIZ

Hepimizin Oyuncakları	2,65	6,20	76,17	Kolay
Misafir Odası*	2,63	6,98	74,94	Kolay
Ağaç Diyor Ki*	2,59	7,94	74,04	Kolay
Bayram Yeri	2,75	6,45	71,50	Kolay
Vatan Kurtarmaktan Dönen Mustafa	2,61	8,88	70,79	Kolay
Misafir Ağrlamak ve Uğurlamak	2,78	7,62	67,25	Orta güçlükte

Not: Serbest Okuma Metni*

Tablo 2’de verilen bulgulara göre ilgili ders kitabındaki öyküleyici metinlerin ortalama kelime uzunluğu 2,29 ile 2,78 arasında değişmektedir. Aynı şekilde metinlerin ortalama cümle uzunluğu 3,73 ile 8,88 arasında değişmektedir. 2. Sınıf Türkçe ders kitabında bulunan öyküleyici metinlerin okunabilirlik puanları incelendiğinde değerlerin 67,25 (orta güçlükte) ile 97,08 (çok kolay) aralığında olduğu görülmektedir. “Rengarenk Topacım” isimli metin *çok kolay* düzeyde, “Üç Balık”, “Atatürk ve Çocuk”, “Mutsuzluğun Çaresi”, “Güneşin Aynası Ay”, “Çevreci Çöp Bidonu ve Tırmık”, “Kömürün Öyküsü”, “Tembel Çiftçiler”, “Hepimizin Oyuncakları”, “Misafir Odası”, “Ağaç Diyor Ki”, “Bayram Yeri”, “Vatan Kurtarmaktan Dönen Mustafa Kemal” isimli metinler *kolay* düzeyde, “Misafir Ağrlamak ve Uğurlamak” isimli metin ise *orta güçlükte*dir. Öyküleyici metinler kapsamındaki serbest okuma metinlerinin tümünde okunabilirliklerinin *kolay* ve *çok kolay* düzeyde olduğu görülmüştür. Öyküleyici hedef metinlerin okunabilirlikleri ise kolay ve orta güçlükte dir. Zor ve çok zor olarak nitelendirilen metinlere ise rastlanmamıştır.

Bilgilendirici metinlerin ortalama kelime-cümle uzunlukları ve okunabilirlik düzeyleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 3. Bilgilendirici Metinlerin Ortalama Kelime-Cümle Uzunlukları ve Okunabilirlik Düzeyleri

Metin	Ortalama Kelime Uzunluğu	Ortalama Cümle Uzunluğu	Okunabilirlik Puanı	Okunabilirlik Düzeyi
Kutlama Kartı*	2,54	6,51	79,78	Kolay
Anadolu Davulu	2,58	6,31	78,70	Kolay
Güneş*	2,44	8,77	77,90	Kolay
Müzeler*	2,68	8,23	69,67	Kolay
Atatürk’ün Hayatı	2,64	8,90	69,53	Kolay
Kâğıt ve Kâğıt Yapımı	2,63	10,1	66,80	Orta Güçlükte
Büyük Gazi ve Cumhuriyetin İlanı*	2,85	7,70	64,22	Orta Güçlükte
Ülkemizdeki Dağlar*	2,67	11,6	61,28	Orta Güçlükte
Doğru Spor	2,69	11,8	59,95	Orta Güçlükte
Trafik	2,94	8	59,83	Orta güçlükte
Sağlıklı Yaşamak	3	7,81	57,91	Orta Güçlükte
Safranbolu	2,72	12,7	56,40	Orta Güçlükte
Tutumluluk ve Para Biriktirme*	3,13	7,24	54,18	Orta Güçlükte
Astronot Olmak İstiyorum	2,87	13,4	48,54	Zor

Not: Serbest Okuma Metni*

Tablo 3’te yer alan bulgulara göre ilgili ders kitabındaki bilgilendirici metinlerin ortalama kelime uzunluğu 2,44 ile 3,13 arasında değişmektedir. Aynı şekilde metinlerin ortalama cümle uzunluğu 6,31 ile 13,4 arasındadır. 2. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan bilgilendirici metinlerin okunabilirlik puanları incelendiğinde, değerlerin 48,54 (zor) ile 79,78 (kolay) aralığında olduğu görülmektedir. “Kutlama Kartı”, “Anadolu Davulu”, “Güneş”, “Müzeler”, “Atatürk’ün Hayatı” isimli metinler *kolay* düzeyde, “Kâğıt ve Kâğıt Yapımı”, “Büyük Gazi ve Cumhuriyetin İlanı”, “Ülkemizdeki Dağlar”, “Doğru Spor”, “Trafik”, “Sağlıklı

2. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ METİNLERİN OKUNABİLİRLİK AÇISINDAN İNCELENMESİ

Yaşamak”, “Safranbolu”, “Tutumluluk ve Para Biriktirme” isimli metinler *orta güçlükte*, “Astronot Olmak İstiyorum” isimli metin ise *zor* düzeydedir. Bilgilendirici metinler kapsamındaki serbest okuma metinlerinin tümünde okunabilirlik düzeylerinin dağılımının *kolay* ve *orta güçlükte* olduğunu söylemek mümkündür. Bilgilendirici hedef metinlerin okunabilirlikleri ise kolay, orta güçlükte ve zor olarak çeşitlendirilmiştir. Çok zor olarak nitelendirilen metinlere rastlanmamıştır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Türkçe ders kitapları, öğrencilerin okuma becerilerini kazanıp geliştirilmesinde kullanılan ilk materyallerdir. 1-5. sınıflara yönelik *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*'nda (MEB, 2009:170) *Metin Seçme ve İşleme* başlığı altında metinlerde bulunması gereken özellikler şöyle belirtilmiştir: “Metinler çocuğun yaşına, sınıf seviyesine ve ilgi alanlarına uygun olmalı, çocukta merak uyandırmalı, okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmalı, öğrencinin kişisel gelişimine katkıda bulunacak ve onlara estetik bir duyarlılık kazandıracak nitelikte olmalı, öğrencilerin hayal dünyalarını, yaratıcılıklarını zenginleştirecek ve öğrencilere eleştirel bakış açısı kazandıracak nitelikte olmalı, metinlerde yer alan ifadeler anlatım, yazım ve noktalama yönünden Türkçenin kurallarına uygun olmalı, olmayanlar düzeltilmeli, metinlerdeki düzenlemelerde Türk Dil Kurumu Sözlük ve Yazım Kılavuzu'nun son basımı esas alınmalı, düzenleme metnin özünü, anlam bütünlüğünü ve verilmek istenen mesajı bozmayacak şekilde yapılmalı, metinler öğrencinin seviyesi göz önünde bulundurularak söz varlığını geliştirecek nitelikte kelime ve kelime grubu içermelidir.” Programda içerik ve biçime yönelik özelliklere de yer verilmekte, okunabilirlik boyutuna ise değinilmemektedir. Türkiye’de yapılan araştırma sayısı ve niteliği arttıkça, okumaya yönelik bilişsel sürecin amaçlı bir aktiviteye dönüştüğü zaman diliminde öğrenciye yeni kapılar açan Türkçe ders kitabı hazırlayıcıları ve uygulayıcıları bu paradigma doğrultusunda hareket edeceklerdir.

2. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan öyküleyici metinlerin ortalama kelime uzunluğu 2,29 ile 2,78 arasında, bilgilendirici metinlerin ortalama kelime uzunluğu 2,44 ile 3,13 arasında değişmektedir. Bununla birlikte öyküleyici metinlerin ortalama cümle uzunluğu 3,73 ile 8,88 arasında, bilgilendirici metinlerin ortalama cümle uzunluğu 6,31 ile 13,4 arasında değişiklik göstermektedir. Ateşman (1997) Türkçe ortalama kelime uzunluğunun 2,6 hece, ortalama cümle uzunluğunun ise 9-10 kelime olduğunu belirtmiştir. Bu değerlere göre 2. Sınıf Türkçe ders kitabındaki öyküleyici metinlerin ortalama kelime uzunluklarının 2,6 değeri ile okunabilirlik açısından uygun olduğu, buna karşılık bilgilendirici metinlerin ortalama kelime uzunluklarının belirtilen değerin üzerine çıktığı için okunabilirlik açısından uygun olmadığı söylenebilir.

Ceyhan ve Yiğit (aktaran Tosunoğlu ve Öztürk, 2011) metni oluşturan cümlelerdeki sözcük sayısının ilkökulda en çok 6 olması gerektiğini belirtmektedir. Öyküleyici ve bilgilendirici metinlerdeki cümlelerde yer alan kelime sayısı 8,88 ile 13,4 arasında değişmektedir. Bu sebeple metinlerin cümle uzunluklarının ilkökul düzeyi için fazla olduğunu söylemek mümkündür.

Okunabilirlik düzeyine bakıldığında, öyküleyici kategorisindeki 1 metnin çok kolay, 12 metnin kolay ve 1 metnin orta güçlükte; bilgilendirici kategorisindeki 5 metnin kolay, 8 metnin orta güçlükte, 1 metnin zor olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda öyküleyici metinlerin okunabilirlik düzeyinin bilgilendirici metinlere göre daha kolay olduğu ifade edilebilir. Yapılan araştırmalar, bilgilendirici metinlerin okunabilirlik puanının öyküleyici metinlere göre daha düşük olduğunu ortaya koymuştur. İlkokul düzeyinde yapılan çalışmalar sınırlı olsa da ortaokul düzeyinde Çiftçi, Çeçen ve Melanlıoğlu (2007) tarafından 6. sınıf Türkçe ders kitaplarının okunabilirlik açısından incelendiği çalışmada, bilgilendirici metinlerin öyküleyici metinlere göre daha düşük okunabilirlik puanına sahip oldukları belirlenmiştir. Aynı şekilde, Bağcı ve Ünal (2013) tarafından 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik düzeyine yönelik yapılan çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır.

Zorbaz (2007) Türkçe ders kitaplarındaki masalların okunabilirlik düzeylerine yönelik değerlendirmesinde 2. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan masalların okunabilirlik puanının

84,09 ile kolay düzeyde olduğunu ifade etmiştir. Tosunoğlu ve Öztürk (2011) tarafından 1. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin okunabilirlik düzeyinin belirlenmesine yönelik yapılan araştırmada, incelenen 9 metnin tümü kolay okunabilirlik aralığında bulunmuştur. 1. sınıf öğrencisi okuma yazmayı yeni öğrendiği için metinlerin okunabilirlik puanlarının yüksek olması (kolay düzey) sesletim çalışmalarında (mekanik okuma) avantaj sağlayacaktır. Çünkü “kısa süreli belleğin depolama kapasitesi 7 ± 2 düzeyinde” (Cüceloğlu, 2013:192) olduğu için ilk sınıflara yönelik metinlerde, bir cümle içinde yer alan kelime sayısı ve bilgi birim sayısı bu orana ne kadar uygun olursa, bireyin okuduğunu anlaması da o derece kolay olacaktır. Aksi yönde okunabilirlik puanı düştükçe (zor düzey) bireyin sesletim (mekanik okuma) süreci de yavaşlayacaktır. Bununla birlikte 2. sınıf öğrencisi sesletim evresinin geçiş sürecinde de olduğu için Türkçe ders kitabındaki metinlerin farklı okunabilirlik düzeyinde olması da kitabı devingen hâle getirecektir.

2. sınıf Türkçe ders kitabında “Misafir Ağrlamak ve Uğurlamak” isimli ilk metnin orta güçlükte olduğu tespit edilmiştir. Bir ders kitabında bulunan metinlerin ilgili eğitim-öğretim yılı boyunca okunabilirlik düzeyinin yapılan araştırmalar doğrultusunda düzenlenmesi gerekir. Türkçe ders kitabının ilk metninin zor ya da çok zor hatta ilk sınıflarda orta güçlükte olmamasına dikkat edilmelidir. Metinlerdeki okunabilirlik düzeyi, çok kolaydan zora doğru amaçlı olarak artırılmalıdır. Ancak metin türlerine bağlı olarak bu sıralamada değişiklikler de yapılabilir.

ÖNERİLER

Bu değerlendirmeler doğrultusunda şu önerilerde bulunulabilir:

1. 2. sınıf öğrencilerinin yaygın olarak kullandığı kelime sayısının 265 olduğu bilinmektedir (Karadağ, 2013). 2. sınıf düzeyindeki öğrencilerin sahip olduğu kelime hazinesi ile Türkçe ders kitaplarının kelime sıklığı karşılaştırılarak, bu durumun metinlerin okunabilirliği üzerindeki etkileri araştırılmalıdır.
2. Okunabilirlik ve anlaşılabilirlik çalışmaları sentezlenerek metinlerin *Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*'ndaki (MEB, 2009:170) okuma kazanımları ile eş güdümlü olup olmadığı tespit edilmelidir.
3. Akyol (2013:35-39) okuma öncesinde göz gezdirme, okuma amacı oluşturma, ön bilgileri okuma ortamına aktarma ve tahminler yapma stratejilerinin etkili bir okuma süreci için önemli olduğunu belirtmiştir. Buradan hareketle uygulanacak stratejilerin metnin okunabilirliği üzerinde etkili olup olmadığı tespit edilmelidir.
4. Metinlere ait görsellerin metnin okunabilirliği üzerindeki etkileri yeni bir çalışma ile araştırılarak, resim-metin-okunabilirlik ilişkisi doğrultusunda çalışmalar yapılabilir.
5. Çocuk kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik düzeyleri de çocuk edebiyatı yazarlarının dikkate alınmalıdır.
6. Türkçenin yapısına uygun anlaşılabilirliği de içine alan yeni bir formül geliştirilerek alanyazına katkıda bulunulabilir.

KAYNAKLAR

- Akyol, H. (2013). *Türkçe öğretim yöntemleri* (6. baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Anagnostou N. K. & Weir G. R. S. (2006). From corpus-based collocation frequencies to readability measure. In: ICT in the analysis, *Teaching and Learning of Languages, Preprints of The ICTATLL Workshop Glasgows*, 33-46.
- Anderson, R. & Davison, A. (1986). *Conceptual and empirical bases of readability formulas*. (Report No. 392). (ERIC Document Reproduction Service No. ED281180)
- Ateşman, E. (1997). Türkçede okunabilirliğin ölçülmesi. *Ankara Üniversitesi TÖMER Dil Dergisi*, 58, 171-174.

2. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ METİNLERİN OKUNABİLİRLİK AÇISINDAN İNCELENMESİ

- Bağcı, H. ve Ünal, Y. (2013). İlköğretim 8. sınıf türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik düzeyi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(3), 12-28.
- Baş, B. (2012). Türkçe eğitimi açısından dil bilgisi öğretimi. M. Özbay (Ed.), *Okuma ve Dinleme Açısından Dil Bilgisi Öğretimi* (s. 197-227). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Bıyıklı, H. ve Öztaş, Y. (2014). *İlkokul 2. Sınıf türkçe ders kitabı*. Ankara: Doku Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (15. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Cüceloğlu, D. (2013). *İnsan ve davranışı* (27. baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çetinkaya, G. (2010). *Türkçe metinlerin okunabilirlik düzeylerinin tanımlanması ve sınıflandırılması*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Çiftçi, Ö., Çeçen, M. A. ve Melanlıoğlu, D. (2007). Altıncı sınıf türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik açısından değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 22, 206-219.
- Dubay, W. H. (2004). The principles of readability. 22.09.2014 tarihinde <http://www.impact-information.com> adresinden alınmıştır. (ERIC Document Reproduction Service No. ED490073)
- Johnson, K. (2000). Readability. 20 Eylül 2014 <http://www.timetabler.com/reading.html> adresinden alınmıştır.
- Karadağ, Ö. (2013). *Kelime öğretimi*. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Karatay, H., Bolat, K. K. ve Güngör, H. (2013). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik ve anlaşılabilirliği. *The Journal Academic Social Science Studies*, 6, 603-623. doi: <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS1770>
- Mclaughlin, G. H. (1969). Smog Grading - A new readability formula. *Journal of Reading*, 22, 639-646.
- MEB (2009). *İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı ve kılavuzu (1-5. sınıflar)*. Ankara: Devlet Kitapları Genel Müdürlüğü.
- Okur, A. ve Arı, G. (2013). 6, 7, 8. Sınıf türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirliği. *İlköğretim Online*, 12(1), 202-226.
- Onan, B. (2013). *Dil eğitiminin temel kavramları*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Solmaz, E. (2009). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf düzeylerindeki türkçe metinlerde cümle uzunluğu, kelime uzunluğu ve kelime hazinesinin okunabilirlik üzerine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Sönmez, V. (2003). Metinlerin eğitselliğini saptamada matematiksel bir yaklaşım (Sönmez modeli). *Eğitim Araştırmaları*, 10, 24-39.
- Temizkan, M. (2009). *Metin türlerine göre okuma eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Temur, T. (2003). Okunabilirlik (readability) kavramı. *Türklük Bilimi Araştırmaları Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı*, 13, 169-180.
- Tosunoğlu, M. ve Özlük, Y. Ö. (2011). Okunabilirlik ve ilköğretim 1. sınıf türkçe ders kitabındaki düz yazı metinlerinin okunabilirlik açısından değerlendirilmesi. *Millî Eğitim Dergisi*, 189, 219-230.
- Zorbaz, K. Z. (2007). Türkçe ders kitaplarındaki masalların kelime-cümle uzunlukları ve okunabilirlik düzeyleri üzerine bir değerlendirme. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 3 (1), 87-101.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

According to Ateşman (1997), readability is the level of being easily or difficultly understood by the reader for a given text. Klare (quoted from 1963: Çetinkaya, 2010) defines readability as the entire linguistic structure of a text being partially or largely accepted by the reader. Readability is related to the compliance problem between the reader and the text. While a successful reader can get bored of simple texts, a weak reader might choose to give up on the texts which are not fluent (Johnson, 2000). The notion of readability might be associated with the relevance and memorability of the words in the reading material to the previous experiences, with the vocabulary elements that a child has in accordance with his/her socio-cultural and socio-economic level, with the notion of intertextuality as it might change in accordance with the related age and grade level, his/her cognitive, affective and psychological development and whether he/she has come across with the text before.

It is seen that in our country there are limited studies related to the readability on primary education level. In this critical phase, the quality and characteristics of the reading

materials such as course books provided with the student should enable him/her to have an interest and a positive attitude towards reading and to gain the habit of reading. A way to measure such a quality is to determine the readability of such materials. In this sense, it is highly important to conduct researches related to the readability level of reading materials the Turkish course books in primary schools being in the first place.

Accordingly, the objective of this study is to determine the readability of the texts which take place in 2nd grade Turkish course book.

Method

The analyzing objects of this study includes 28 texts which comprise of 14 narrative and 14 informative texts in addition to the free time reading texts which take place 2nd grade Turkish course book published by DokuYayincılık and used as a course book in 2014-2015 academic year. Poems and listening materials are not included in the study.

This study is a scanning research which has a descriptive characteristic. “Descriptive researches define a given situation as accurate and correct as possible” (Büyüköztürk, KılıçÇakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel, 2013:22).

In the research, the readability formula which is adjusted into Turkish language by Ateşman (1997) is utilized. The syllable, word and sentence numbers of the texts which are included in the sample are determined. Each element between two spaces (autographic point of view) is regarded as a word. Each phrase which is seen as a sentence linguistically is accepted as a sentence. While the group of words which end with full stop (.), question mark (?), colon (:), and three points (...) are accepted as a sentence, the sequential sentences which are connected with comma (,) are accepted as a single sentence. After that, the average word length (X_1) is calculated by dividing the total syllable number into the total word number; the average sentence length (X_2) by dividing the total word number into total sentence number and then the findings are placed into the formula and the readability score is calculated.

Result and Discussion

The readability of the target narrative texts taking place in the 2nd Grade Turkish course book is on easy and medium level. In the study, it is not encountered with the difficult or very difficult texts. It is seen that the readability of the free time reading materials included in the narrative texts is on easy and very easy level.

The readability of the target informative texts taking place in the 2nd Grade Turkish course book is varied as easy, medium and difficult levels. It is not encountered with ‘the very difficult to read’ texts. It is seen that the readability of the free time reading materials included in the informative texts is on easy and medium level.

Considering the readability level; it is determined that among the narrative texts 1 of them is very easy to read, 12 of them are easy to read and 1 of them is on the medium level; among the informative texts 5 of them are easy to read, 8 of them are on the medium level and 1 of them is difficult to read. Within this sense, it can be stated that the readability level of the narrative texts is easier than the level of informative texts.

Under the light of these evaluations, the followings can be suggested:

1. It is known that the number of the words which are used commonly by the 2nd grade students is 265 (Karadağ, 2013). By comparing the vocabulary which the 2nd grade students have with the intensity of the words in Turkish course books, the effects of this fact on thereadability of the texts should be researched.
2. It should be determined whether the texts are coordinated with the reading acquisition in the (1st to 5th Grade) Turkish Course Education Program and Guide (MEB, 2009:170) by synthesizing the readability and understandability studies.
3. Akyol (2013:35-39) states that the strategies such as taking a glance at the texts before reading, creating a reading purpose, transmitting the preliminary information to reading environment and making predictions are very important for reading process. Based on

2. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ METİNLERİN OKUNABİLİRLİK AÇISINDAN İNCELENMESİ

this fact it should be determined if the strategies to be applied would be efficient on the readability level of a text.

4. Studies should be conducted related to the picture-text-readability level connection by researching the effects of visual elements of the text on the readability level within a new study.
5. The readability level of the children books should be taken into consideration by the children's literature writers.
6. It can be contributed to the literature by developing a new formula which would include the understandability to the Turkish language structure.